

Μακεδονικά

Τόμ. 2

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1941-1952

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1953

Άρτεμις Οπιταΐς εξ επιγραφής της Νεαπόλεως

Δημήτριος Ι. Λαζαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.9250](https://doi.org/10.12681/makedonika.9250)

Copyright © 2016, Δημήτριος Ι. Λαζαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαζαρίδης Δ. Ι. (2017). Άρτεμις Οπιταΐς εξ επιγραφής της Νεαπόλεως. *Μακεδονικά*, 2, 263–265.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.9250>

ΑΡΤΕΜΙΣ ΟΠΙΤΑΪΣ ΕΞ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ

Ἡ δημοσιευομένη ἐνταῦθα ἐπιγραφή¹ προέρχεται ἐκ τῆς Καβάλας καὶ ἦτο ἐντειχισμένη εἰς τοῖχον τῆς πλατείας, ἣτις διεμορφώθη κατὰ τὰ ἔτη 1928-1930 πέριξ τῆς πατρικῆς οἰκίας τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς αἰγυπτιακῆς δυναστείας Μεχμέτ Ἀλῆ. Ὁ τοίχος οὗτος, ἐκτισμένος εἰς τὴν Β. Α. πλευρὰν τῆς οἰκίας, χρησιμεύει ὡς ὄριον τῆς πλατείας καὶ τῶν γειτονικῶν οἰκιῶν. Ἡ ἐπιγραφή, ἐντειχισμένη εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτοῦ, ἀνευρέθη καὶ ἀπειχίσθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1948.

Τὸ ἐνἐπιγραφον μᾶρμαρον (Εἰκ. 1) ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου καὶ εἶναι ἀποκεκρουσμένον καθέτως ἰσριστερά, εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν στίχων, καὶ κάτω ἰσριστερά. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ φθορὰ αὕτη τοῦ μαρμάρου, καθὼς καὶ ἡ ὑπάρχουσα εἰς τὸ ἰσριστερὸν μέρος ρωγμὴ, ὀφείλονται εἰς κτύπημα τῆς σφύρας τοῦ οἰκοδόμου κατ' τὴν στιγμὴν τῆς ἐντειχίσεώς του, διὰ τὴν χωρέση εἰς τὴν γωνίαν τοῦ τοίχου. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ εἶναι ἐλαφρῶς ἀπολεπισμένον. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, ἐκτὸς μιᾶς λείας ταινίας ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς, πλάτους $\pm 0,04$, εἶναι ἀδρομερῶς λεία, ἐνῶ ἡ ὀπισθία ἀκατέργαστος· ἀδρομερῶς ἐπίσης εἰργασμένη εἶναι καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια. Διαστάσεις: μ. 0,30, ὕψ. 0,115, μεγ. πλάτος 0,16. Ὑψ. γραμμ. 0,008 — 0,012, $0 = \pm 0,006$. Διάστιχα 0,010 — 0,018.

[Α]ρτέμιδι Ὀπιταΐδι

[Φ]ιλῖνος Στρατοκλέους

[Ζ]ακύνθιος κατὰ πρόσι-

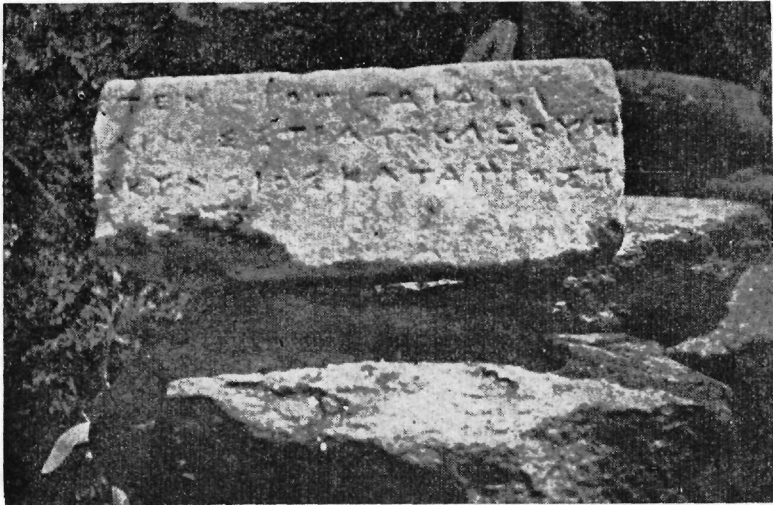
[αγ]μα.

Ὁ τύπος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἀναθηματικός. Ὁ Φιλῖνος, ὁ υἱὸς

¹ Τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἐγράφη εἰς τὴν Καβάλαν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει οὔτε στοιχειώδη ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην. Εἰς τοὺς συναδέλφους κ. κ. Χ. Μακαρόναν καὶ Β. Καλλιπολίτην, πού εἶχον τὴν καλωσύνην νὰ συμβουλευθοῦν τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διὰ ζητήματα τοῦ ἀρθρου μου καὶ νὰ μὲ βοηθήσουν εἰς τὴν συγγραφὴν του, ἐκφράζω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

τοῦ Στρατοκλέους, ἀνέθεσε κάτω εἰς τὴν Ἀρτεμιν Ὀπιταῖδα κατόπιν διαταγῆς.¹

Στ. 1. Ὀπιταῖδι. Ἡ λέξις Ὀπιταῖς εἶναι γνωστὴ ὡς ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος μόνον ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Ζακύνθου.² Ἡ νέα ἐπιγραφὴ βεβαιώνει ὅτι ἡ ὁρθὴ γραφὴ τῆς λέξεως εἶναι μὲ Ο καὶ ὄχι μὲ Ω, καθὼς ἐπιχειρεῖ νὰ διορθώσῃ, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ G. Klaffenbach, ἢ Johanna Schmidt.³ Ἄν ἡ λέξις Ὀπιταῖς ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ Ὠαῖς ἢ Ὀπισ,⁴

Εἰκὼν 1

τότε εἶναι φανερόν ὅτι ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος Ὀπιταῖδος εἶχε στενὴν συγγένειαν μὲ τὰς λατρείας τῶν θεοτήτων τῆς Δήλου καὶ ἰδίως τῆς Εἰλειθυίας καὶ Λοχείας.

Στ. 3. Ζακύνθιος. Ἡ μόνη ὡς τώρα μνεῖα Ἀρτέμιδος Ὀπιταῖδος εἰς ἐπιγραφὴν τῆς Ζακύνθου ἐπιβάλλει τὴν ἀνωτέρω ἀνάγνωσιν, ἃν καὶ εἶναι εὐδιάκριτον ἐπὶ τοῦ μαρμαρέου ὅτι ἀντὶ τοῦ Θ ἐγράφη Ο. Τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς λάθος τοῦ χαράκτου.

¹ Ἡ ἔκφρασις κατὰ πρόσταγμα, καθὼς καὶ αἱ τοῦτόσημοι κατὰ προσταγήν, κατ' ὄναρ, κατ' ἐνύπνιον, ἀπαντοῦν συχνάκις εἰς τὰς ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς.

² IG. IX, 1,600. « Ἀρχικλῆς Ἀριστομένεος καὶ Ἀλκιδάμα Ἀρχικλέος Κληνίππαν τὰν αὐτῶν θυγατέρα θεοκολήσασαν Ἀρτέμιτι Ὀπιταῖδι. Εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτὴν δὲν σχολιάζεται ἡ λέξις Ὀπιταῖς οὔτε χρονολογεῖται ἡ ἐπιγραφὴ

³ Pauly — Wissowa, R. E. ἡμίτομος 35, στήλη 689 λ. Opitais (Ὀ [Ὠ²] πιταῖς).

⁴ Βλέπε λ. Ὀπισ (Ὠπισ) εἰς τὸ Μυθολ. Λεξικὸν τοῦ Roscher (III 927 κ. ἐ.).

Ἡ νέα ἐπιγραφὴ νομίζω ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ πιθανῶς εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ αὐτοῦ. Οἱ βραχίονες τοῦ Σ συγκλίνουν ἀρκούντως, ἰδίως εἰς τὸ τέλος τοῦ Βου στίχου, πλησιάζοντες οὕτω τὴν ὀριζοντίαν γραμμὴν. Ὁμοίως τὰ σκέλη τοῦ Π εἰς τὸν Ιον στίχον ἔχουν σχεδὸν τὸ αὐτὸ ὕψος. Ἡ μορφὴ τῶν γραμμάτων αὐτῶν μᾶς ἐμποδίζει νὰ σκεφθῶμεν τὸν Δ' αἰῶνα ὥς χρόνον τῆς ἐπιγραφῆς. Συγκρίνοντες αὐτὴν πρὸς τὰς δύο γνωστὰς μέχρι σήμερον ἐπιγραφὰς τῆς Νεαπόλεως,¹ παρατηροῦμεν ὅτι παρουσιάζει τύπον γραμμάτων κατὰ πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ τύπου τῆς ὑπ' ἀριθ. 1 ἐπιγραφῆς καὶ κατὰ τι νεώτερον τοῦ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2.

Τὸ ἐνεπίγραφον μάρμαρον δὲν εἶναι βάσις μνημείου, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐστηρίζετο τὸ ἀνάθημα τοῦ Φιλίνου.

Ἐκτὸς τῆς φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν πλευρᾶς αἱ ἄλλαι ἐπιφάνειαι, ὅπως ἐγράφη καὶ ἀνωτέρω, εἶναι ἀδρομερῶς ἐργασμέναι ἢ καὶ ἀκατέργαστοι καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἦσαν ὁραταί. Ἡ ὑπάρχουσα πρὸς τούτοις ἀναθύρωσις ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ μαρμαροῦ ἐνισχύει τὴν γνώμην, ὅτι τοῦτο ἦτο ἐντειχισμένον εἰς τοῖχον κτηρίου, μικροῦ ἱεροῦ ἢ βωμοῦ. Ἀλλ' εἶχεν ἄραγε τὸ κτήριο τοῦτο οἰανδήποτε σχέσιν μὲ λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος Ὀπιταίδος ἢ ὄχι; Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ποῖον ἦτο τὸ ἀνάθημα τοῦ Φιλίνου πρὸς τὴν θεάν; Μόνη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὥς ἀπόδειξις διὰ τὴν ὑπαρξίν ἐν Νεαπόλει λατρείας Ἀρτέμιδος Ὀπιταίδος, διότι ἦτο φυσικὸν ὁ ἀναθέτης, ὥς Ζακύνθιος, νὰ εἶχεν ἐνθυμηθῇ ἐν τῇ ξένῃ τὴν θεότητα τῆς πατρίδος του. Ἀλλ' ἂφ' ἐτέρου νομίζω ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ τελείως καὶ ἡ ἄποψις ὑπάρξεως τοιαύτης λατρείας καὶ νὰ πιστευθῇ ὅτι ἡ μνεῖα τῆς νέας θεᾶς εἰς ἐπιγραφὴν τῆς πόλεως, ἐντειχισμένην εἰς ἀγνώστου φύσεως οἰκοδομήν, ἀφῆκεν ἀδιαφόρους τοὺς Νεαπολίτας καὶ δὲν προσεῖλκυσε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν λατρείαν αὐτῶν. Ἴσως ἄλλα εὐρήματα μᾶς δώσουν εἰς τὸ μέλλον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα, ποὺ θέτει ἡ νέα ἐπιγραφὴ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

¹ Γ. Μπακαλάκη, Νεάπολις — Χριστούπολις — Καβάλα Α.Ε. 1936 σελ. 32-34 ἀρ. 1 καὶ 2.